

felismerjük őket, hanem úgy, hogy nem kiált róluk az intertextualitás nyoma, sajtáttá lesznek ezek az idézetek. Ahogy azok is, amelyeket én nem ismertem fel, azaz amelyeknek az idézet-volta sem vált nyilvánvalóvá, nemhogy az eredetijüket kerestem volna. Onnan tudom, hogy mégis vannak, lehetnek ilyenek, méghozzá jelentős számban, hogy az *intertextualitás&kollázs* című szöveg, rendhagyó, de nagyon eredeti módon felsorolja a forrásokat, akiktől a könyvben szó szerinti vagy torzított formában idézetek találhatóak, mind a kb. százat. Igazi posztmodern gesztus ez, Esterházy Péter se csinálta jobban, csak korábban. De a gesztusnál, még egyszer megerősítem, izgalmasabb, hogy a vendégszövegek milyen észrevétlenül simulnak az főszövegbe - már ha egyáltalán beszélhetünk ilyen mennyiségű idézet mellett főszövegről. Az pedig külön jó, ha a forrás is kötődik Pécshez, mert olyankor a szövegek közti kapcsolatokon keresztül újra csak a városnak a kötetben oly sokszor megnevezett mítosza épül tovább. De Mohácsi Balázs kötetében Pécs végül mégis olyan városnak látszik, melynek nemcsak kezdete van, de bizony vége is lehet. Csak akkor lenne azonban ez megfontolásra érdemes ajánlat, ha következetes és világos alternatíva is volna, és ha maga a beszélő tudatosabban kötné magát mindahhoz a rosszhoz, amitől szerinte a városnak szabadulnia kell, és minden jóhoz, ami miatt ettől a várostól nem tud soha megszabadulni.

Mohácsi Balázs: hungária út, hazafelé, Jelenkor, Bp., 2018., 80 oldal, 1499 Ft.

Mindenki kialakíthatja saját Budapest-könyvét

Zólya Andrea Csilla

Izgalmas színfoltjai az elmúlt évek magyar gyerekkönyv-kiadásának az utóbbi években több kiadónál is megjelent gyerekeknek és családoknak szóló várost járó és bemutató Budapest-kötetek. Mindezek közül most Tittel Kinga: *Mesélő Budapest* című 2016-ban napvilágot látott könyvét és Bartos Erika 2017-ben indult hat részesre tervezett *Brúnó Budapesten* című sorozatát emelném ki. Az előbbi egy családi útikalauz és várostörténeti olvasókönyv, ami a kiadó ajánlása szerint a 10-14 éves gyerekek és szüleik számára mu-

Zólya Andrea Csilla 1978, Székelyudvarhely. Kritikus, szerkesztő, tanár. Tanulmányait a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetemen végezte. Jelenleg Szentendrén él. Legutóbbi kötete: *Szabadcsavar* (2014).

tatja be Budapest számos rejtett vagy ismertebb látni- és tudnivalóját. A második pedig egy mai családi mese/történet keretébe helyezve kalauzolja végig a 4-8 éves gyerekeket a város legkülönbözőbb pontjain.

Hiánypótló mindkét kötet azzal együtt, hogy több előzményükkel is számolhatunk. Elsőként például 1982-ből Mosonyi Aliz és Háy Ágnes fővárosról szóló, annak nevezetes helyszíneit megidéző *Mesék Budapestről* című mesegyűjteményével. Szintén fontos szót ejteni a 2006-ban megjelent *Benjámín Budapesten* című gyerekeknek szóló városi kalauzról, ami egy kisfiú, Benjámín történetén keresztül mutatja be a várost, ahogy az itt töltött nyári és téli vakáció idején felfedezi Budapest nevezetességeit. Az olvasó így a várost téli és nyári pompájában egyaránt láthatja. Az útikalauz temérdek hasznos információt tartalmaz a különböző nevezetesebb helyszínekről és programokról az elérhetőségeiktől kezdve a belépők áráig. Különlegessége, hogy nemcsak Benjámín tekintetén keresztül mutatja be Budapestet, hanem számos gyerek szemszögét is megeleveníti azzal, ahogy a városi kalauz képi világát a gyerekrajzok teremtik meg. A három szerző, Farkas Zoltán, Sós Judit és Szabó Mária által jegyzett *Budapest gyerekekkel* 2008-ban jelent meg. Szintén végigjárja és röviden bemutatja a gyerekek és családok számára érdekes helyszíneket Budapesten és környékén. E kötetben is kiemelt helyet kapnak a gyerekrajzok. A témában úgyszintén meg kell említenünk az óvodásokat megszólító Scmal Róza *Budapesti*

böngészőjét (2012), Gévai Csilla *Amíg utazunk* (2013) és *Amíg zötyögünk* (2014), illetve Entz Sarolta, Mészáros János és Jánosi-Halász Rita *Bolyongások Budapesten - Két egér kalandjai* (2009) című kötetét. E könyvek olvasása/újraolvasása során láthatjuk egyrészt, hogy e (gyerekeknek szóló) városi útikalauzok is elévülhetnek részben, főleg ha az aktuális programokról, helyszínekről és esetleg azok áráról is tartalmaznak információt, másrészt remek láttelepei a város és a társadalom egy-egy korszakának.

Tittel Kinga útikalauza és Bartos Erika a főváros nevezetes helyeit bemutató sorozata a felsorolt kötetekhez hasonlóan izgalmas lenyomatai Budapest éppen aktuális arc(ulat)ának és egyben annak is, ahogy a város folyamatosan változik. Arra hívatottak, hogy segítsenek a gyerekeknek és velük együtt a felnőtteknek éberséggel járni Budapest utcáit. Újból és újból rácsodálkozni egy-egy helyszínre, felfedezni és újra felfedezni, megismerni az apró részleteken keresztül (is) a város múltját és jelenjét. Mindkét kötet erénye, hogy nemcsak azokat az olvasókat kötik le és ébresztenek bennük vágyat, hogy felkeredjenek bebarangolni a város valamely részét, akik még nem ismerik, vagy épp (át)utazóként most fedeznék fel a várost, hanem azok számára is élmény olvasni e családi útikalauzokat, akik otthon vannak benne és ismerik. Ilyen szempontból tulajdonképpen kiegészíti e két könyv egymást és remekül párbeszédbe állíthatóak egymással.

A *Mesélő Budapest* eredetileg mesekönyvnek indult, de időközben tartalma és szemléletmódja megváltozott, végül várostörténeti olvasókönyvként és útikalauzként jelent meg. Célzott közönsége részben a nagyobb gyerekek, akikkel alaposabb történelmi ismeretekről, eseményekről és művészettörténeti fogalmakról behatóbban lehet értekezni, illetve a szülők és a tanárok, akik a könyv alapján remek, városfelfedező útvonalakat állíthatnak össze a család vagy az osztály számára.

A gazdag képanyag és a város különböző körzeteit, utcáit, valamint épületeit ábrázoló térképek megkönnyítik a tájékozódást. Az alapos leírások, lebilincselő anekdoták, legendák, történelmi visszatekintők, különböző rejtélyek leleplezése, az éppen szóban forgó városrész érdekességeinek és tudnivalóinak a kiemelése pedig nemcsak abban segítenek, hogy felfedezzük Budapestet, hanem szintén jó alapot adnak ahhoz, hogy egymást és önmagunkat is megismerjük a könyv által elindított beszélgetések során. Hiszen a kötet óhatatlanul felidéz(het)i a már meglévő személyes ismereteinket vagy akár a családjaink közel- és régmúltbeli tapasztalatait.

Lenyűgöző a szerző felkészültségének alapossága, ahogy a római kortól a török időkön át napjainkig felidézi, mi minden alakította az egyes városrészek, épületek és utcák formálódását, azok hogyan hagytak nyomot, illetve miként tevődtek egymásra a múlt rétegződő lenyomataiként. Tittel Kinga útikalauza Budapestet értelemszerűen egy élő, folyamatosan változó városként mutatja

be, így Budapest olyan éppen aktuális, folyamatban levő nagy változásaira is utal, mint amik a Várnegyed, a Városliget vagy a Duna szabályozása körül történnek. Természetesen helyet kap a kötetben Budapest történelmi helyszínei mellett a város arculatát meghatározó fürdők, híres cukrászdák, kávéházak bemutatása is, de megemlíti az utóbbi években megjelent, a város üde színterét képező, különféle életképeket bemutató zsánerszobrok (pl. Columbo, A kutyás lány, A rikkancs, A békebeli rendőr, A festő) vagy a belváros tűzfalait életre keltő falfestmények is.

E Budapest-könyvnek nemcsak a város a főszereplője, hanem az őt bejáró utazó is, akit akár Szotyri, a városfelfedező galamb is jelképezhet, ahogy feltűnik a borítón és időnként előbukkan a különféle városrészleteket mutató képek és térképek között. A szerzői intenció szerint a galamb humoros és játékos ábrázolása a kisebb olvasók megszólítását kísérel meg azzal, ahogy kikereshetik és felfedezhetik a galamb nyomait a kötetben.

Jól átlátható és követhető a *Mesélő Budapest* felépítése, növelve a kötet útikalauzként való használhatóságát: az első fejezetben röviden a város történelmét ismerteti, ezt követi a város általános bemutatása, majd pedig Buda, a Margit-sziget, Pest, Óbuda nevezetes helyszíneit, zárásképpen a városrészeket összekötő Dunát és a hídjait járja be. A könyv végén név- és tárgymutatót, illetve fogalomtárat találunk, segítve az olvasók tájékozódását a meghatározó fogalmak és személyek között.

Bartos Erika *Brúnó Budapesten* mesekönyv-sorozata ezúttal is a szerző rajzaival készült. Formáját tekintve követi a szerző korábbi mesesorozatait, azonban egy nagyon is eltérő hangot megszólaltat az előző kötetek szöveg- és képi világához képest. A sokak által kedvelt *Anna*, *Peti* és *Gergő* kötetekből is ismert leegyszerűsített, sematikus formák és alakok miliője már a Pécs városát bemutató, 2014-ben a Pro Civitate Emlékéremmel díjazott *Hoppla* meséiben (2010) is több helyen részletgazdag, aprólékos, igényes épületrajzokkal és utcametszetekkel bővül ki. A *Brúnó*-sorozat kötetei tulajdonképpen folytatják a *Hoppla* meséi állatszereplőinek a várost és környékét megismerő kalandjait, de ezúttal egy, a Balaton mellől Budapestre költöző kislány és családja kerül a fókuszpontba. A sorozat koncepcióján és képi világán tagadhatatlanul érződik a szerző 2016-ban megjelent, a Szép Magyar Könyv különdíját is elnyerő *Budapest titkai* című építészeti albumának hatása, ami a főváros atmoszféráját Budapest nevezetes helyeinek és épületeinek képein, illetve metszetein keresztül mutatja be. E kötet precíz, aprólékos és módfelett igényes ábrázolásmódja természetesen jelenik meg a *Brúnó*-sorozat képi világában és leírásaiban. Ennek köszönhetően e gyerekeknek szánt, napjainkban játszódó mesébe illesztett útikalauz valódi főszereplője maga Budapest. Helyszíneinek bemutatásakor előtérbe kerül az egyforma madárkák, sünök, gombák, állatok, gyerekek és felnőttek uniformizált világa mellett a legkülönbébb terek, épületek, jármű-

vek sajátosságainak az ábrázolása, és ezen keresztül az egyediségnek a megragadása és hangsúlyozása.

A *Brúnó Budapesten* sorozat szereplőinek arc és test ábrázolását a korábbról már ismert egyöntetűség jellemzi, hiszen az egyes alakokat vizuálisan csupán az eltérő ruháikról és hajukról különböztethetjük meg. Ugyanakkor hangsúlyt kap e sorozatban az egyediség és a másság megmutatása, ahogy például enged bepillantani a kerekesszékes Józsi bácsi és Maja, az öt éves siket kislány mindennapjaiba is. A másság természetes ábrázolása emlékeztet a szerző korábbról ismert segítő könyveire, amelyek célja, hogy odafigyelésre és elfogadásra sarkalljon bennünket és érzékenyítse az olvasókat a sérültek specifikus igényei iránt. Ennek jegyében fontos például az első részben a Láthatatlan Kiállításához kapcsolódó beszélgetés *Brúnó* és az édesapja között a Braille-írásról és arról, hogy milyen érzékelni a világot a hangokon, illatokon, mozgáson és tapintáson keresztül, ha nem láthatjuk azt. Talán ez is sejteti, *Brúnó* a családjával nem egy lecsupaszítottan idealizált világban jelenik meg, hiszen a való élet valódi kérdéseivel, gondjaival, örömeivel és feladataival találkozik, miközben a kötetben bemutatott hosszú hónapok alatt bejárják és belakják a várost.

A *Brúnó Budapesten* eddig megjelent három részének, a *Buda tornyai*, *Buda hegyei* és *Pest szíve* mindenikére érvényes, hogy nemcsak igényes, színes és élvezetes városi kalauznak bizonyulnak, hanem egyben betekintést nyújtanak abba, hogy egy mai, Budapest

élő zenész anya és építészmérnök apa gyerekének, családjának és barátainak hogyan telhetnek a mindennapjai. Ennek jegyében nagyobb figyelem jut a zenéhez kapcsolódó helyszíneknek, illetve a különböző épületek sokrétű vonatkozásai kapnak hangot a kötetekben. De olvashatunk a társasházban élő szomszédok történeteiről is vagy arról, ahogy a kisgyerekek megtanulják, hogyan kell felelősségteljesen egy háziállatot gondozni. Feltűnnek az itt élő gyerekek által közkedvelt édességek a terítékre kerülő kürtöskalács, palacsinta, szilvás gombóc, mézeskalács, mákos guba, tejbegríz, bejgli és az otthon készített túró rudi révén. A sorozatban ugyanakkor kiemelt helyet kapnak a különféle mindennapokra szóló hasznos, praktikus tanácsok: ötletek gyümölcsös tálalótányérok mókás díszítéséhez, találunk városjáró társasjáték készítéséhez mintát, tippet arra, hogyan lehet őszi falevelekből képeket alkotni, színes papírból állatokat hajtogatni, a házi túró rudi recept képes-szöveges útmutatóját, ötleteket karácsonyi és húsvéti díszek készítéséhez, locsolóverseket, anyák napi köszöntőket, gesztenyéből készíthető figurák vagy különféle játékok és kézzel készíthető ajándékok mintáit.

Kétségtelen, hogy Bartos Erika e sorozatban a kisgyerekek számára elérhető és megtapasztalható világ teljességének megmutatására törekszik. Így az útikalauz a tudományok és művészetek legkülönbözőbb területeinek ismeretanyagait is változatos ábrákon foglalja össze, ezáltal ezek vonatkozásában is útmutatóként szolgál a gyere-

kek számára. Következzen néhány példa ezekre: a szimfonikus zenekar hangszereinek elhelyezkedését ismertető kép; a különféle hangszerek rövid bemutatása; a szolmizációs hangok kézjeleinek ismertetése; a túraösvények és útvonalak jelzéseinek magyarázata; a kirándulások közben, a Tropicariumban és az állatkertben látott állatfajok ábrája; a gyakori kutyafajták képe; a cseppkőbarlang képződményeinek ismertetése; a különböző fajta fák leveleinek összehasonlítása; híres magyar tudósok és találmányaik bemutatása; a Budapesten közlekedő különféle járművek fajtáiról készült és a működésüket bemutató ábrák; épületek, városrészek és a város fejlődésének és történetének összefoglalói vagy épp a busójárás rövid ismertetése.

A sorozat eddig megjelent részei igazi gyermekkalendáriumként követik végig és mutatják be az év fontos ünnepeit és az azokhoz fűződő szokásokat, amibe belesimulnak a szereplők személyes eseményei és fontos pillanatai. A Brúnó-történet lineárisan halad előre a család nyár eleji Budapestre költözését követően, beavat a hétköznapiak, évfordulók és a jeles napok, ünnepek forgatókönyvébe. Az első kötet, a *Buda tornyai* egy évszakot mutat meg, a nyarat, a második, a *Buda hegyei* az őszen és a téli ünnepeken vezet végig, a harmadik rész januártól a nyár elejéig kalauzolja el az olvasót. Időrendben követik egymást az államalapítás ünnepe, karácsony, újév, farsang, húsvét, anyák napja, ezek sorát gazdagítják a közöttük levő további örömteli pillanatok: kisbaba születik a

családban, születésnap-i köszöntések, esküvő, vendégek érkezése vagy a barátok és rokonok meglátogatása, illetve a közös kirándulások és városnéző séták.

A *Brúnó Budapesten* kötetek nyitottságra tanítanak gyereket és felnőttet, ami elengedhetetlen, hogy igazán megismerhessünk egy várost, másrészt segítenek tájékozódni a főváros által nyújtott sok-sok lehetőség között. A főszereplő kislány remek vezetőket kap a szülei, a keresztapja, a nagybátyja, a szomszédok személyében, akik játékos könnyedséggel kalauzolják végig a város nevezetességein és a gyerekek számára is érdekes, izgalmas helyszíneken. Brúnó bebarangolja a város legfontosabb helyszíneit, miközben minden egyes út során jut idő a játékokra is és az éppen megismert városrész környező játszótereinek kipróbálására. A sorozat így nem melleleg nemcsak a főváros nevezetes helyeit mutatja be, hanem az ismertebb és fontosabb játszótereket és játszóhelyeket is felleltározza. Ezeket a bejárt helyszíneket - többnyire a fejezetek végén - a nap végéhez közeledve Brúnó és az édesapja egyfajta rituális szertartás keretében összegzik és jelölik be a város térképén az aznap megismert városrészeket, így jól követhető, ahogy a főszereplő kislány felfedezi Budapest újabb és újabb részeit.

Ha kisgyerekekkel szeretnénk felke-rekedni, hogy (újra)felfedezzük a város egy-egy helyszínét, nem is találhatunk a Brúnó-könyveknél jobb útikalauzt. Ugyan a kötetek méretükből és formájukból eredően nem túl könnyű útitársak, de nagyszerű ötleteket ad(hat)nak útitervek készítésekor, mint

ahogy a már bejárt útvonalak felidézéséhez is kiváló alkalmat nyújtanak a részletgazdag, élménydús és színes ismertetőik. A kötetben az épületrajzok, az utcametszetek és városrészletek, valamint az aprólékos térképek mind-mind a szerző által hallatlan precizitással készített tus-tollrajzok által jelennek meg. Kétségtelen, hogy nemcsak egy utánozhatatlanul egyedi és lenyűgöző képi világot teremt Bartos Erika e Budapestet bemutató sorozatban, hanem egyben hozzá is járul a gyerekek térbeli gondolkodásának kiszélesítéséhez és a térlátásuk fejlesztéséhez. Ilyen szempontból ki kell emelnünk a kettévágott Várhegy és az alagút képét, a Sikló működésének rejtélyeit leleplező metszetet, az metróalagutakat, mint a város egymásra épülő rétegeit láthatóvá tevő képet vagy a Szemlő-hegyi-barlang szerkezetét és kialakulását bemutató metszetet. Ezen ponton elidőzve szintén remek további példák az Országházról vagy az Operáról készült félbevágott oldalmetszetek, amelyek aprólékosan tárják elénk e neves épületek felépítését.

Bravúros a *Brúnó Budapesten* sorozatban a könyv a könyvben motívum. A bejárt helyszínek gyarapodásával párhuzamosan készül Brúnó saját Budapest-könyve, amit édesapja rajzol neki a már megismert helyszínek épületeiről. A szerző e motívum révén is egyfajta aktív és kreatív viszonyulásra sarkallja a gyerekeket, hiszen a város fokozatos megismerésével mindenki kialakíthatja a saját Budapest-könyvét. E törekvést viszik tovább a sorozat mind-egyik részéhez kapcsolódó foglalkoz-

tató füzetek, amelyek különféle, az óvodásoknak szánt, a térbeli tájékozódást, az apró részletek felismerését fejlesztő, a személyes élmények felidézését és kifejezését célzó feladatokkal, miközben ráadásképpen még gazdag képanyaggal is kiegészítik a köteteket.

Tittel Kinga és Bartos Erika budapesti útikönyvei által a nagyobb és a legkisebb gyerekek is egyaránt kiváló idegenvezetőt kaptak a főváros megismeréséhez, és azt sem túlzás kijelenteni, hogy velük együtt a felnőttek is felcsigázva várják a Brúnó-sorozat további részeit, amelyek - a tervezettek alapján - folytatják majd Pest bebarangolását, illetve a Duna partjának, hídjainak és szigeteinek, valamint Budapest környékének a felfedezését.

Tittel Kinga: Mesélő Budapest. Kolibri Kiadó, Budapest, 2016.

Bartos Erika: Brúnó Budapesten - Buda tornyai. Móra, Budapest, 2017.

Bartos Erika: Brúnó Budapesten - Buda hegyei. Móra, Budapest, 2017.

Bartos Erika: Brúnó Budapesten - Pest szíve. Móra, Budapest, 2018.

Bartos Erika: Brúnó Budapesten - Buda tornyai lépésről lépésre. Móra, Budapest, 2017.

Bartos Erika: Brúnó Budapesten - Buda hegyei lépésről lépésre. Móra, Budapest, 2017.

Bartos Erika: Brúnó Budapesten - Pest szíve lépésről lépésre. Móra, Budapest, 2018.

Turczi-útikalauz stopposoknak

Vilcsek Béla Turczi István
- monográfiájáról

Kovácsné Kiss Csilla

Szepes Erika találóan nevezi a kortárs irodalom egyik emblematikus alakját, Turczi Istvánt „hagyományembernek”. Költő, próza- és esszéíró, drámák, hangjátékok és dalszövegek szerzője, műfordító, többnyelvű antológiák összeállítója, lapszerkesztő és könyvkiadó, irodalomszervező, művészeti események és kiadványok ötletgazdája, megteremtője. Állandó mozgásban van az alkotói létben 1985 óta. Rengeteg publikáció, interjú, recenzió és kritika igazolja, hogy a „jelen(lét) embere”, ahogy Vilcsek Béla irodalomtörténész, egyetemi

Kovácsné Kiss Csilla 1970, Mátészalka. A Kossuth Lajos Tudományegyetemen szerzett diplomát magyar nyelv és irodalom - orosz nyelv és irodalom szakon. Német nyelvtanárként a Miskolci Egyetemen végzett, majd pedagógus szakkvizsgát szerzett a Debreceni Egyetem TEK Hajdúböszörményi Pedagógiai Főiskolai Karán. A Mátészalkai Esze Tamás Gimnázium tanára.